

УДК 512.6

І. Ю. РАЄВСЬКА, М. Ю. РАЄВСЬКА

МАЙЖЕ-ПОЛЯ З НЕАБЕЛЕВО СПАДКОВИМИ МУЛЬТИПЛІКАТИВНИМИ ГРУПАМИ

I. Yu. Rayevska, M. Yu. Rayevska. *Finite near-fields with hereditary non-abelian groups*, Mat. Stud. **34** (2010), 38–43.

A multiplicative group is said to be hereditary non-abelian if either it is abelian or every its non-abelian subgroup is isomorphic to the multiplicative group of some near-field. A complete classification of hereditary non-abelian groups of finite near-fields is obtained.

И. Ю. Раевская, М. Ю. Раевская. *Почти-поля с неабелево наследственными мультипликативными группами*, Mat. Stud. **34** (2010), 38–43.

Мультипликативная группа почти-поля называется неабелево наследственной, если она абелева, или каждая её абелевая подгруппа изоморфна мультипликативной группе некоторого почти-поля. Получена полная классификация неабелево наследственных мультипликативных групп конечных почти-полей.

1. Вступ. В роботі [2] мультиплікативна група майже-поля названа *спадковою*, якщо кожна її підгрупа ізоморфна мультиплікативній групі деякого майже-поля, та наведена повна класифікація таких груп. В даній статті розглядається більш загальне поняття *неабелево спадкової* мультиплікативної групи майже-поля, в якій умова ізоморфізму з мультиплікативними групами майже-полів накладається лише на неабелеві підгрупи.

Нагадаємо, що *майже-полем* називається алгебраїчна структура F з двома операціями, додаванням та множенням, що задовольняє наступним умовам:

- 1) F утворює абелеву групу відносно додавання, яка називається *адитивною групою* майже-поля F та позначається через F^+ ;
- 2) множина ненульових елементів $F \setminus 0$ із F утворює групу відносно множення, яка називається *мультиплікативною групою* майже-поля F та позначається через F^* ;
- 3) виконується односторонній дистрибутивний закон $a(b + c) = ab + ac$ для всіх $a, b, c \in F$.

Очевидно, що кожне тіло є майже-полем. Перші приклади скінченних майже-полів, які не є полями, були наведені Л. Діксоном [1] ще в 1905 році. Найменше з них має порядок 9 та будується наступним чином: визначимо на полі Галуа $F_9 = F(+, \cdot)$ нову операцію $*$ за правилом

$$a * b = \begin{cases} ab, & \text{якщо } a^4 = 1, \\ b^3, & \text{в протилежному разі.} \end{cases}$$

2000 *Mathematics Subject Classification*: 16N20, 16U60, 20M25.

Прості обчислення показують, що $F = F(+, *)$ є майже-полем, мультиплікативна група F^* якого є групою кватерніонів.

Класифікація скінченних майже-полів була отримана Г. Цассенхаузом [5] в 1936 році. Зокрема, адитивна група F^+ кожного такого майже-поля F є елементарною абелевою групою порядку p^n для деякого простого числа p та натурального n , а отже порядок його мультиплікативної групи F^* рівний $p^n - 1$. Крім того, згідно з [5, Satz 3] в групі F^* кожна підгрупа порядку qr , де q та r — довільні прості дільники числа $p^n - 1$, а тому і кожна абелева підгрупа, є циклічною. Зауважимо також, що основні факти з теорії майже-полів можна знайти в книзі М. Холла [7], глава 20, а детальну інформацію в монографії [4]. Як і в [2], результати нашої статті в значній мірі спираються на деякі елементарні властивості простих дільників числа $p^n - 1$.

2. Деякі властивості простих чисел.

Нагадаємо, що просте число p , яке має вигляд $p = 2^n - 1$ для деякого натурального n , називається простим числом Мерсенна. Як легко бачити, в цьому випадку число n також мусить бути простим. Питання про те, чи існує нескінченна кількість простих чисел Мерсенна, є добре відомою проблемою, яка до сьогоднішнього дня залишається нерозв'язною.

Наступна лема доведена в [2, лема 1].

Лема 1. Нехай q — просте число Мерсенна, p — непарне просте.

- 1) Якщо m і n — додатні цілі числа, тоді з $2^n - 1 = p^m$ випливає $m = 1$ і n — просте.
- 2) $pq + 1 \neq 2^m$ для будь-якого додатного цілого m .
- 3) Якщо r — непарне просте і $2p + 1 = r^m$ для деякого додатного m , тоді $p = 3$.

Означення 1. Просте число r називається *примітивним простим дільником* числа $p^n - 1$, якщо r ділить $p^n - 1$, але не ділить $p^m - 1$ для кожного $1 \leq m \leq n - 1$.

Критерій існування примітивних простих дільників числа $p^n - 1$ вперше був доведений в [6] і відомий як теорема Жигмонді.

Теорема 1. Для довільного простого числа p та натурального $n > 1$ примітивний простий дільник числа $p^n - 1$ існує, за винятком двох випадків:

- 1) $n = 6$ та $p = 2$; 2) $n = 2$ та $p = 2^s - 1$ — просте число Мерсенна.

Лема 2. Нехай для деякого натурального n виконується рівність $2^n - 1 = pq^m$, де p та q — прості числа і $m \geq 2$. Якщо q ділить $2^k - 1$ для деякого $k < n$, то $n = 6$, $p = 7$ та $q = 3$.

Доведення. Нехай k — найменше з натуральних чисел, для яких q ділить $2^k - 1$. Тоді $n = kl + r$ для деяких цілих l, r таких, що $0 \leq r < k$. Оскільки

$$\begin{aligned} 2^n - 1 &= 2^{kl+r} - 1 = 2^{kl} \cdot 2^r - 2^r + 2^r - 1 = (2^{kl} - 1)2^r + (2^r - 1) = \\ &= (2^k - 1)(2^{k(l-1)} + \dots + 2^k + 1)2^r + (2^r - 1) = pq^m \end{aligned}$$

та q ділить $2^k - 1$, а отже ділить перший доданок $(2^k - 1)(2^{k(l-1)} + \dots + 2^k + 1)2^r$, то q мусить ділити другий доданок $2^r - 1$, що в силу вибору числа k можливо лише при $r = 0$. Отже $n = kl$.

Далі, за формулою бінома Ньютона

$$2^n - 1 = (2^k - 1 + 1)^l - 1 = (2^k - 1)^l + \binom{l}{1}(2^k - 1)^{l-1} + \dots + \binom{l}{l-1}(2^k - 1),$$

звідки

$$(2^k - 1) \left((2^k - 1)^{l-1} + \binom{l}{1} (2^k - 1)^{l-2} + \dots + \binom{l}{l-1} \right) = pq^m. \quad (*)$$

Припустимо спочатку, що $n \neq 6$. Тоді за теоремою 1 число p є примітивним простим дільником числа $2^n - 1$, а отже не ділить $2^k - 1$. Але тоді $2^k - 1$ ділить q^m і тому $2^k - 1 = q$ за лемою 1. Таким чином, рівність (*) приймає вигляд $q(q^{l-1} + \binom{l}{1}q^{l-2} + \dots + \binom{l}{l-1}) = pq^m$, звідки $q^{l-1} + \binom{l}{1}q^{l-2} + \dots + \binom{l}{l-1} = pq^{m-1}$. Це означає, що q ділить $\binom{l}{l-1} = l$, а тому $n = kqr$ для деякого натурального r . Отже,

$$2^n - 1 = 2^{kqr} - 1 = (2^q)^{kr} - 1 = (2^q - 1)(1 + 2^q + \dots + 2^{(kr-1)q}) = pq^m.$$

Оскільки за малою теоремою Ферма q ділить $2^{q-1} - 1$, то воно не може ділити $2^q - 1$, бо $2^q - 1 = 2^{q-1} + (2^{q-1} - 1)$. Отже p мусить ділити $2^q - 1$. З іншого боку, p — примітивний простий дільник числа $2^n - 1$, а тому може ділити $2^q - 1$ лише у випадку $q = n$. Але тоді з рівностей $2^k - 1 = q = n = kqr$ випливає $q = k = 1$, що суперечить умові леми.

Таким чином, $n = 6$ і з рівності $2^6 - 1 = 7 \cdot 3^2$ отримуємо $p = 7$ та $q = 3$, як стверджувалось. $\square$

Лема 3. *Нехай для простих чисел p та q існують такі натуральні числа n та k , що $p^n - 1 = 2^k q$. Якщо $k \geq 2$ та $p - 1 \neq 2^k$, то або $n = 2$, $p = 5, 7$ та $q = 3$, або $n = 4$, $p = 3$ та $q = 5$.*

Доведення. Припустимо спочатку, що число $p^n - 1$ не має примітивних простих дільників. За теоремою 1 в цьому випадку $n = 2$ та $p = 2^s - 1$ є простим числом Мерсенна. З рівності $2^k q = p^2 - 1 = (2^s - 1)^2 - 1 = 2^{s+1}(2^{s-1} - 1)$ випливає, що $k = s + 1$ та $q = 2^{s-1} - 1$ також є простим числом Мерсенна. Але тоді числа s та $s - 1$ є простими за лемою 1 і тому $s = 3$. Отже в розглядуваному випадку $n = 2$, $p = 7$ та $q = 3$.

В іншому випадку з рівності $p^n - 1 = (p - 1)(1 + p + p^2 + \dots + p^{n-1}) = 2^k q$ та вказаної теореми випливає, що примітивним простим дільником числа $p^n - 1$ є число q , а тому q не ділить $p - 1$. Тоді $p - 1 = 2^s$ для деякого $s < k$ і отже $2q$ ділить $1 + p + p^2 + \dots + p^{n-1}$. Оскільки число p непарне, останнє можливе лише у випадку, коли число n парне, а отже $n = 2^l m$ для деякого $l \geq 1$ та непарного числа m . Але тоді q як примітивний простий дільник числа $p^n - 1$ не ділить число $p^m - 1$, а тому з рівності $p^n - 1 = p^{2^l m} - 1 = (p^m - 1)(1 + p^m + \dots + p^{m(2^l - 1)}) = 2^k q$ випливає, що $p^m - 1 = 2^a$ для деякого числа $a \geq 1$. Оскільки $p^m - 1 = (p - 1)(1 + p + \dots + p^{m-1})$ і число $1 + p + \dots + p^{m-1}$ при непарному m є непарним, рівність $p^m - 1 = 2^a$ можлива лише у випадку $m = 1$. Звідси $n = 2^l$ і, таким чином, $p^{2^l} - 1 = 2^k q$.

Знову ж таки, оскільки q не ділить $p^{2^{l-1}} - 1$, то з рівності $p^{2^l} - 1 = (p^{2^{l-1}} - 1)(p^{2^{l-1}} + 1) = 2^k q$ випливає, що $p^{2^{l-1}} - 1 = 2^r$ для деякого $r > 1$. Але тоді число $p^{2^{l-1}} - 1$ не має примітивних простих дільників і тому за теоремою 1 або $2^{l-1} = 1$, або $2^{l-1} = 2$.

В першому випадку $l = 1$, а отже $p^2 - 1 = (p - 1)(p + 1) = 2^k q$. Враховуючи, що $p - 1 = 2^s$, отримуємо $2^s + 2 = p + 1 = 2^{k-s} q$, звідки $q = 2^{s-1} + 1$ та $p = 2^s + 1$. Однак число виду $2^t + 1$ може бути простим лише у тому разі, коли t є степенем числа 2, оскільки $x^m + 1 = (x + 1)(x^{m-1} - x^{m-2} + \dots - x + 1)$ при непарному m . Звідси $s - 1 = 2^0 = 1$ та $s = 2$, а отже $n = 2$, $p = 5$ та $q = 3$.

В другому випадку $l = 2$, $p^4 - 1 = (p^2 - 1)(p^2 + 1) = 2^k q$ та $p^2 - 1 = 2^r$, а тому $p2^s = p(p - 1) = p^2 - p = 2^r - 2^s = (2^{r-s} - 1)2^s$. Звідси $2^{r-s} - 1 = p = 2^s + 1$, що можливо лише при $r = 3$ та $s = 1$, тобто при $p = 3$. З рівності $3^4 - 1 = 2^k q$ тепер випливає $q = 5$, тобто $n = 4$, $p = 3$ та $q = 5$, що й стверджувалось. $\square$

3. Мультиплікативна група майже-поля. Мультиплікативні групи скінченних майже-полів були детально вивчені Цассенхаузом в [5, Satz 17] (див. також М. Холл [7], теорема 20.7.2). Як звичайно, нижче $SL(2, q)$ позначає спеціальну лінійну групу степеня 2 над скінченним полем із q елементів, а C_n — циклічну групу порядку n .

Теорема 2. Нехай F — скінченне майже-поле. Тоді його порядок є степенем деякого простого числа, а його мультиплікативна група F^* є або метациклічною групою, або ізоморфною одній з наступних семи груп:

- I) $SL(2, 3)$; II) $SL(2, 3) \times C_5$; III) підгрупа $O(2, 7)$ порядку 48 групи $SL(2, 7)$;
IV) $O(2, 7) \times C_{11}$; V) $SL(2, 5)$; VI) $SL(2, 5) \times C_7$; VII) $SL(2, 5) \times C_{29}$.

Наступна лема є безпосереднім наслідком твердження 4) теореми 20.7.2 із книги М. Холла [7].

Лема 4. Нехай F — скінченне майже-поле порядку q^n для деякого простого числа q та натурального n . Якщо мультиплікативна група F^* цього поля метациклічна і неабелева, то її центр є циклічною підгрупою порядку $q^k - 1$ для деякого власного дільника k числа n .

Нагадаємо, що скінченна група називається *групою Міллера–Морено*, якщо вона неабелева, а всі її власні підгрупи є абелевими. Будова таких груп добре відома (див. [3]).

Лема 5. Нехай G — скінченна неабелева група, всі власні підгрупи якої циклічні. Тоді G є або групою кватерніонів порядку 8, або напівпрямим добутком $G = \langle a \rangle \rtimes \langle b \rangle$ нормальної підгрупи $\langle a \rangle$ простого порядку $p \neq 2$ з циклічною підгрупою $\langle b \rangle$ порядку q^n для деякого простого дільника q числа $p - 1$ та цілого $n \geq 1$, в якому підгрупа $\langle b^q \rangle$ співпадає з центром групи G .

Лема 6. Нехай F — скінченне майже-поле, мультиплікативна група F^* якого є групою Міллера–Морено. Тоді F^* є або групою кватерніонів порядку 8, або неабелевою метациклічною групою одного з порядків 24, 63 або 80.

Доведення. Оскільки мультиплікативна група кожного скінченного поля є циклічною, майже-поле F не є полем і, зокрема, число його елементів не може бути простим. Тому порядок F рівний q^n для деякого простого числа q та натурального $n > 1$, а отже порядок групи F^* рівний $q^n - 1$. Враховуючи, що в мультиплікативній групі скінченного майже-поля кожна абелева підгрупа та підгрупа порядку pr , де p та r — прості числа, є циклічною, отримуємо, що в групі F^* всі власні підгрупи циклічні і її порядок $q^n - 1$ не може бути добутком двох простих чисел. Тому за лемою 5 група F^* є або групою кватерніонів порядку 8, або деякою метациклічною групою порядку pr^m , де p — непарне просте число, r — простий дільник числа $p - 1$, $m \geq 2$ та підгрупа порядку r^{m-1} співпадає з центром Z групи F^* . Оскільки за лемою 4 центр Z є підгрупою порядку $q^k - 1$ для деякого власного дільника k числа n , то $r^{m-1} = q^k - 1$ і для доведення лемі залишається встановити, що при цій умові рівність $q^n - 1 = pr^m$ має місце лише у випадках, коли $n = 2$ та $q = 5$, $n = 4$ та $q = 3$ або $n = 6$ та $q = 2$.

Припустимо спочатку, що $q = 2$. Тоді $2^n - 1 = pr^m$ та $r^{m-1} = 2^k - 1$, де k — власний дільник числа n . Оскільки $m \geq 2$, то r ділить $2^k - 1$ і тому за лемою 2 маємо $n = 6$.

Нехай тепер $q \neq 2$. Тоді число $q^n - 1$ парне, а тому $r = 2$. Отже $q^n - 1 = 2^m p$ та $2^{m-1} = q^k - 1$. Звідси $q - 1 \neq 2^m$ і тому, застосовуючи лему 3, отримуємо $n = 2$ та $q = 5$ або $n = 4$ та $q = 3$, що й вимагалось. $\square$

Лема 7. Нехай F — скінченне майже-поле, мультиплікативна група F^* якого є метацикличесною. Тоді F^* не містить підгрупи простого індексу, яка є групою Міллера–Морено, ізоморфною мультиплікативній групі деякого майже-поля.

Доведення. Припустимо протилежне, і нехай H — підгрупа Міллера–Морено простого індексу p в F^* , яка ізоморфна мультиплікативній групі деякого майже-поля. Тоді за лемою 6 порядок h підгрупи H є одним із чисел 8, 24, 63 або 80. Оскільки порядок майже-поля F рівний q^n для деякого простого числа q та цілого $n > 1$, то порядок групи F^* задовольняє співвідношення $hp = q^n - 1$. Зрозуміло також, що або центр Z групи F^* міститься в H , а отже і в центрі підгрупи H , або $F^* = HZ$. Отже, якщо z — порядок центру Z , то в першому випадку за лемою 5 z ділить, відповідно, одне із чисел 2, 4, 3 або 8, а в другому z ділиться на p . Крім того, за лемою 4 $z = q^k - 1$ для деякого власного дільника k числа n . Розглянемо спочатку випадок, коли Z міститься в H .

Якщо $h = 8$, то $z = 2$ і тому $q = 3$. Тоді з рівності $8p = 3^n - 1$ випливає, що $n = 2m$ для деякого $m > 1$, звідки $8p = (3^m - 1)(3^m + 1)$. Оскільки p є примітивним простим дільником числа $3^n - 1$ за теоремою 1, то p не ділить $3^m - 1$ і тому $3^m - 1$ ділить 8. Але тоді $m = 2$, а отже $p = 10$, всупереч тому, що p — просте число.

Нехай $h = 24$. Тоді $z = q^k - 1$ ділить 4 і тому $q = 3$ або $q = 5$. В першому випадку, однак, рівність $24p = 3^n - 1$ неможлива, а тому $q = 5$. Тоді з рівності $24p = (5^2 - 1)p = 5^n - 1$ знову виводимо, що $n = 2m$ для $m > 1$. Звідси $24p = (5^m - 1)(5^m + 1)$ та p не ділить $5^m - 1$. Отже $5^m - 1$ ділить 24, звідки $m = 2$ та $p = 26$, що суперечить простоті числа p .

Далі, якщо $h = 63$, то $z = q^k - 1$ ділить 3 і тому $q = 2$. Тоді з рівності $63p = (2^6 - 1)p = 2^n - 1$ випливає, що $n = 6m$ для $m > 1$, звідки $63p = (2^{3m} - 1)(2^{3m} + 1)$. За теоремою 1 число p є примітивним простим дільником числа $2^n - 1$ і тому не ділить $2^{3m} - 1$. Звідси $2^{3m} - 1$ ділить 63 і, таким чином, $m = 2$ та $p = 65$, що знову суперечить простоті числа p .

Нарешті, якщо $h = 80$, то $z = q^k - 1$ ділить 8 і тому $q = 3$ або $q = 5$. Оскільки в останньому випадку рівність $80p = 5^n - 1$ неможлива, то $q = 3$ і тому $80p = (3^4 - 1)p = 3^n - 1$. Звідси та теореми 1 отримуємо, що $n = 4m$ для $m > 1$ та p не ділить $3^{2m} - 1$. Але тоді $3^{2m} - 1$ ділить 80 і тому $m = 2$ та $p = 82$, що знову ж таки неможливо.

Таким чином, центр Z не міститься в H і, отже, $F^* = HZ$. Очевидно, тоді перетин $H \cap Z$ співпадає з центром підгрупи H , а тому порядок центру Z рівний $z = 2p$ при $h = 8$, $z = 4p$ при $h = 24$, $z = 3p$ при $h = 63$ та $z = 8p$ при $h = 80$. Оскільки порядок групи F^* рівний hp , то порядок фактор-групи F^*/Z рівний, відповідно, одному із чисел 4, 6, 21 або 10. З іншого боку, порядок F^* рівний $q^n - 1$ та $z = q^k - 1$, де $n = mk$ для деякого $k \geq 1$, тобто порядком F^*/Z є число $\frac{q^n - 1}{q^k - 1} = 1 + q^k + \dots + q^{k(m-1)}$.

Отже, якщо $q^k - 1 = z = 2p$, то $4 = 1 + q^k + \dots + q^{k(m-1)}$, звідки $k = 1$ та $q = 3$. Але тоді $p = 1$, що суперечить припущенню леми. Далі, якщо $q^k - 1 = z = 4p$, то $6 = 1 + q^k + \dots + q^{k(m-1)}$, звідки $k = 1$ та $q = 5$, що теж неможливо, бо тоді теж $p = 1$. Очевидно також, що при $q^k - 1 = z = 3p$ рівність $21 = 1 + q^k + \dots + q^{k(m-1)}$ неможлива, а при $q^k - 1 = z = 8p$ з рівності $10 = 1 + q^k + \dots + q^{k(m-1)}$ випливає $k = 2$ та $q = 3$, звідки знову $p = 1$. Останнє протиріччя завершує доведення леми. $\square$

Теорема 3. Нехай F — скінченне майже-поле, мультиплікативна група F^* якого є неабелевою спадковою. Тоді F^* — група одного з наступних типів:

- 1) циклічна група;
- 2) група кватерніонів Q_8 ;
- 3) неабелева метациклічна група порядку 24;
- 4) група $SL(2, 3)$;

5) неабелева метациклічна група порядку 63;

6) неабелева метациклічна група порядку 80;

Доведення. Якщо група F^* абелева, то вона циклічна, тобто типу 1), оскільки в цьому випадку F є полем. Нехай далі F^* є неабелевою групою. Тоді вона містить деяку неабелеву підгрупу H , що є групою Міллера–Морено. Оскільки за умовою теореми H ізоморфна мультиплікативній групі деякого майже-поля, то за лемою 6 вона є або групою кватерніонів порядку 8, або неабелевою метациклічною групою одного з порядків 24, 63 або 80. Отже, якщо $F^* = H$, то F^* є групою одного з типів 2), 3), 5) або 6). Більш того, якщо група F^* метациклічна і H її власна підгрупа, то H мусить бути підгрупою простого індексу в деякій неабелевій підгрупі із F^* , що за лемою 7 неможливо, оскільки остання теж ізоморфна мультиплікативній групі деякого майже-поля. Отже, неабелево спадкова метациклічна група F^* є групою одного з вказаних вище типів.

Припустимо тепер, що група F^* неметациклічна. Тоді вона є однією з груп I)–VII) теореми 2. У випадку I) F^* ізоморфна групі $SL(2, 3)$ і тому її єдиною власною неабелевою підгрупою є підгрупа, що ізоморфна групі кватерніонів Q_8 . Отже в цьому випадку F^* є неабелево спадковою групою типу 4). У випадку II) група F^* не є неабелево спадковою, бо вона містить підгрупу порядку 40, ізоморфну групі $Q_8 \times C_5$, яка не може бути мультиплікативною групою майже-поля, оскільки 40 не є числом виду $q^n - 1$ при $n \geq 2$. У випадку III) група F^* теж не є неабелево спадковою, бо вона містить підгрупу порядку 16, яка ізоморфна узагальненій групі кватерніонів Q_{16} , і тому також не може бути мультиплікативною групою майже-поля. З цієї ж причини F^* не є неабелево спадковою групою і у випадку IV). Нарешті, група $SL(2, 5)$, а отже групи V)–VII), не є неабелево спадковими, оскільки в $SL(2, 5)$ міститься неабелева підгрупа порядку 10, яка не є мультиплікативною групою майже-поля. Отже групами типів 1)–6) вичерпуються всі неабелево спадкові мультиплікативні групи скінченних майже-полів. $\square$

ЛІТЕРАТУРА

1. L.E. Dixon, *Definitions of a group and a field by independent postulates*, Trans. Amer. Math. Soc. **6** (1905), 198–204.
2. S. Ligh, *Finite Hereditary Near-field groups*, Mh. Math. **86** (1978), 7–11.
3. G.A. Miller, H. Moreno, *Non-abelian groups in which every subgroup is abelian*, Trans. Amer. Math. Soc. **4** (1903), 398–404.
4. H. Wähling, *Theorie der Fastkörper*, Essen: Thales Verlag, 1987.
5. H. Zassenhaus, *Über endliche Fastkörper*, Ab. Math. Sem. Univ. Hamburg, **11** (1935/36), 187–220.
6. K. Zsigmondy, *Zur Theorie der Potenzreste*, Monatsh. Math. Phys., **3** (1892), 265–284.
7. М. Холл, *Теория групп*, М.: Издательство иностранной литературы, 1962, 468 с.

Інститут математики НАН України,
raemarina@rambler.ru

Надійшло 16.02.2010
Після переробки 14.09.2010